

РЕЦЕНЗИЯ

на дисертация за придобиване на образователна и научна степен „Доктор“ в област на Висшето образование 3. Социални, стопански и правни науки.
Професионално направление: 3.2 Психология.

Научна специалност : Педагогическа и възрастова психология,

на тема: „Стилове на взаимодействие в класна стая“

Докторант: Мария Димитриос Окутсиду

Рецензент: проф. д-р Йоланда Зографова, ИИНЧ

Рецензираният дисертационен проект на докторанта Мария Димитриос Окутсиду е посветен на проблема за стиловете на взаимодействие, характерни за учители в контекста на класната стая. Темата е високо актуална особено с оглед засилващия се дисбаланс във взаимоотношенията в нашите училища, което се изразява както в поведение извън социалните норми, така и в превръщане на учителската професия в трудна мисия.

Дисертацията се състои от увод, три глави, както и изводи, литературни източници и приложение. Направени са препоръки за социалната практика. Обемът на дисертацията е 153 страници и са цитирани 145 източника на латиница.

В теоретичната част на дисертационния труд са обхванати някои класически идеи и концепции, като психоаналитичната теория на Фройд, типологията на Юнг, идеите за чувството за малоценност и развитие на личността на Адлер и др. Включени са детайлно социалнокогнитивни

теории и изследвания, както и широк кръг от социалнопсихологични класически концепции и изследвания върху феномени в сферата на социалното влияние, социалната перцепция, конформизма, подчинението на авторитети и др. Идеите и модела, върху който е базирано цялостното изследване на Мария Окутсиду са фокусирани главно върху особеностите на самооценката на учителите, свързана с взаимодействията и поведението им в класната стая спрямо учениците. Водещи концепти в модела са Аз-реално и Аз-идеално или реалната самооценка в нейните взаимовръзки спрямо идеалната самооценка на учителите.

Втора част на дисертационния проект представлява изложение на методическата база на изследване, цели, задачи, хипотези и използвани статистически процедури. Целта на емпиричното изследване е да бъдат проучени и анализирани стилове на учители при взаимодействие с ученици в чрез самооценката на техните педагогически качества и компоненти на учителско майсторство, чрез особености на емоционално-волевата сфера и чрез характеристики на познавателните им способности. Задачите, поставени за постигане на целта на изследване, са смесени – описани са както задачите в методически план, така и в изследователски смисъл. Вторите, които са съществени за целите на изследване са насочени главно към изучаване на самооценката при учители с демократичен стил на взаимодействие. В хипотезите /3 на брой/ обаче се посочва изследователско очакване на основата на сравнение на демократичен и авторитарен стил на взаимодействие при учителите. Изследвани са 120 учители в училища в различни български градове чрез методика, съдържаща скала за изследване на самооценката на „Педагогически способности. Елементи на учителското майсторство, скала за самооценка на „Особености на характера и емоционално-волевата сфера и скала за самооценка на „Особености на познавателната дейност“ – изведени на основата на „Анкета – професиограма“ от М. Оракова, модифицирана и развивана от различни автори като Василев и Джалдети, от Мутафова, от Семиченко и Просецки. В тази втора част са представени и коефициентите на надеждност на всяка от скалите, както и верифицираните и възприети специфични за извадката нормативни стойности за всеки от измерваните параметри.

Трета глава представя резултатите от изследването и техния анализ. По отношение на взаимовръзките между реална и идеална самооценка или между Аз-реално и Аз-идеално са проведени линейни регресионни анализи на основата на измерените особености чрез скалите за самооценка на емоционално-волевата сфера , на познавателната дейност и на характерните елементи на учителско майсторство. В ролята на предиктор е включен идеалният Аз, а като зависима променлива – реалният Аз.

Самооценката на стиловете на изследваните учители при взаимодействие с учениците в класна стая е разкривана фактически на основата на собствените педагогическите способности и елементи на учителското майсторство, особености на характера и емоционално-волевата им сфера и особености на познавателната им дейност като качества на личността, необходими за учителската професия. Доказва се, че Аз-реално и Аз-идеално или двата вида самооценка са тясно и значимо свързани на основата на измерваните емоционално-волева сфера и познавателна дейност. Те са в положителна взаимовръзка и „това какъв иска да бъде“ учителят определя до известна степен „това какъв е“ в своите взаимодействия в класната стая с учениците. Коректно е отбелязвано при всички регресионни анализи, че процентът на обяснение на вариацията на е висок поради действието и на други фактори, които не са включени в изследването. Резултатите са в посоката на изследванията в сферата на самооценката в идеален и реален план и са цитирани съответните литературни източници. Посочва се, че изследваните учители са с реалистична самооценка, което е важен и полезен извод за социалната практика.

При анализа на данните относно самооценката на педагогическите способности и елементите на учителско майсторство се оказва че преобладава средното, а след това високо ниво на самооценка сред изследваните лица. Това се свързва с докторанта с демократичния стил на взаимодействие, докато лицата с ниска степен на самооценка са описвани като учители с авторитарен стил на взаимодействие – те са малка част в извадката. По тази скала обаче се доказва, че двата параметъра на

самооценката – в идеален и реален план не са свързани, което е в подкрепа и на други изследвания. Тази особеност на връзката се проявява и при учители с демократичен и при учители с авторитарен стил на взаимодействие според данните на изследването.

Открита са и статистически взаимовръзки между различни сфери – педагогическите способности са положително свързани с емоционално-волевите характеристики в реалистичен план на самооценяващите се учители. Приема се, че това е индикатор за добро справяне с учителската професия и във взаимодействията с учениците в клас.

Като основен приносен момент може да се приеме съдържателното разбиране на стила на взаимодействие и особеностите на самооценката при учители през техните качества в различни сфери на проявление, значими за тази професионална сфера.

Бих посочила и някои бележки по представената дисертация:

- В теоретичната част би трябвало идеите да са повече центрирани в сферата на взаимодействията, на междуличностните отношения в училище, а не толкова върху личностното развитие – включени са широко концепции, които нямат след това място в модела на изследване;
- Не е ясна характеристиката на авторитарен и демократичен стил на взаимодействие, т.е. тук се приема директното им основание в измерваните особености на самооценка, но би трябвало да се изведат основанията за това;
- Би било добре анализът да се разшири, напр. твърде малко е казано за несъответствията, открити при самооценка на педагогически качества за двата стила на взаимодействие;
- Задачите на изследване трябва да бъдат отграничени от чисто методическите задачи.
- Не е обяснено защо се представят методики, които не са използвани – като тази за локуса на контрол

В заключение, въпреки направените бележки, на основата на положителните качества на представения дисертационен проект, в т.ч. актуалността на темата и доброто равнище на компетентност в

психологическото познание в интердисциплинен план, както и коректното представяне на емпиричното изследване, предлагам да бъде присъдена образователната и научна степен „доктор“ на Мария Окутсиду.

Дата

29.09.2016г.

Рецензент:

проф. Йоланда Зографова